

یادداشت | مدل توسعه درون زا، علاج تحریم

آیا تحریم‌ها قابل علاج است؟ این پرسش کلیدی و راهبردی را مقام معظم رهبری به صراحت پاسخ دادند: «تحریم‌ها قطعاً قابل علاج است اما علاج آن، عقب نشینی و کوتاه آمدن در مقابل آمریکا نیست بلکه علاج واقعی آن، تکیه بر توانایی‌های ملی، وارد کردن جوانان به میدان و احیای ظرفیت‌های فراوان کشور و در یک کلام عمل به ارکان اقتصاد مقاومتی یعنی درون‌زایی و برون‌گرایی است..»

* اینکه ظرف کمتر از یک دهه پای گوگرد ترکمنستان به امارات باز می‌شود یا ازبکستان ارزش افزوده را در صادرات پنبه خام می‌بیند، حاصل تغییر قیمت حامل‌های انرژی، تصمیم‌های مدیریتی و معاهدات جدید بین‌المللی نیست: تغییراتی از این دست که نقشه تجارت جهانی را تحت‌الشعاع قرار داده و ترانزیت را به بازیگر اصلی صحنه اقتصادی جهانی بدل کرده، پیشی گرفتن سهم حمل‌ونقل از دیگر شاخص‌ها در تعیین قیمت تمام شده کالا و خدمات در جهان است.

فاکتوری که بدون تردید، کلیدی‌ترین مزیت چابهار است و تمرکز بر آن مصداق روشن و نمود عینی درون‌زایی اقتصاد. تا همین یک دهه گذشته هزینه حمل‌ونقل سهم چندانی در قیمت تمام شده کالا نداشت و فاکتورهای تعیین‌کننده قیمت تمام شده شامل سرمایه، نیروی انسانی و تکنولوژی و مواردی از این دست بود.

اما از حدود یک دهه گذشته و با نزدیک شدن فاکتورهای مورد اشاره در همه جای دنیا به هم، فاکتوری جدید مطرح شد و آن هزینه حمل بود. همزمان با پررنگ شدن محاسبه هزینه حمل‌ونقل در قیمت تمام شده، ظرفیت بزرگ و واقعی چابهار در عرصه بازرگانی جهانی نمود پیدا کرد.

چابهار در نقطه‌ای استراتژیک از جهان قرار گرفته که می‌تواند هاب حمل‌ونقل کالا و مسافر در منطقه باشد. تقویت این مزیت ذاتی چابهار در واقع همان تکیه بر توانایی‌های ملی مورد تاکید مقام معظم رهبری است. ظرفیت عظیمی که می‌تواند نقشه ترانزیت کالا در جهان از نو ترسیم کند.

منطقه آزاد چابهار در چنان نقطه استراتژیکی از جهان قرار گرفته که می‌تواند کارکردی شبیه کانال سوئز داشته باشد و کانال کریدور جنوب به شمال لقب گیرد. یک هاب پرتوان که راه تجارت جنوب به شمال را چنان کوتاه و مقرون به صرفه می‌کند که تولیدکنندگان و تجار شرق دور برای حضور در بازار آسیای میانه، روسیه و شرق اروپا و بالعکس، چاره‌ای جز حرکت از کریدور جنوب به شمال با محوریت چابهار ندارند که انتخاب راه دوم، چنان مسیر را طولانی و هزینه‌های حمل را گزاف می‌کند که ممکن است گوی رقابت را در عرصه جهانی به رقبا واگذار کنند.

مزیت دیگر، بازار بزرگ مصرفی است که از طریق چابهار می‌توان به آن دست پیدا کرد. شاید نمونه مشابه منطقه آزاد چابهار در منطقه که می‌تواند کارکردهای حمل‌ونقل ترکیبی را داشته باشد، بندر صحار در عمان است. با این تفاوت که بازار مصرفی که از طریق صحار به طور مستقیم می‌توان به آن دست پیدا کرد، قریب 40 میلیون نفر است، اما پشت چابهار بازار مصرف حدود 800 میلیون نفری قرار دارد.

به پشتوانه همین مزیت‌هاست که چابهار روی مقوله توسعه زیرساخت‌های حمل و نقل به عنوان مصداق ظرفیت ملی، توان داخلی و درون‌زایی تکیه کرده و در جهت شکوفایی آن حرکت می‌کند. طرح توسعه راه‌آهن چابهار و راه‌اندازی فرودگاه جدید چابهار که هر دو در دست اجراست، گامی بلند در جهت تکیه به توانایی‌های ملی است. لکن بهره‌برداری درست، کارآمد و هدفمند از ظرفیت‌های داخلی نیازمند به کار گرفتن نیروی انسانی توانمند و کاربلد است.

این ضرورت در واقع دومین محور از رهنمودهای کلان مقام معظم رهبری همان وارد کردن جوانان به میدان است. سازمان منطقه آزاد چابهار در دو محور آموزش و توانمندسازی، جوانان یکی از محروم‌ترین نقاط ایران را به میدان آورده تا چرخ توسعه را به حرکت درآورند. اینکه سوزن‌دوزی بلوچی از پستوی خانه به نمایشگاه‌های بین‌المللی راه پیدا می‌کند و تبدیل به منبعی برای تغییر زندگی مردم می‌شود، نمادی از توانمندسازی و به کار گرفتن نیروی بومی و ظرفیت‌های محلی است.

سازمان منطقه آزاد برای تحقق راهبرد وارد کردن جوانان به میدان، نه تنها بستر شکوفایی و توانمندسازی نیروی کار جوان را فراهم آورده که با نگاهی بنیادی‌تر گام در مسیر آموزش و پرورش جوانان ماهر و توانمند گذاشته است؛ راه‌اندازی دبیرستان شبانه‌روزی دانا و توانا که منشاء اثرات در تربیت نیروی جوان ماهر بوده، ساخت یکصد کلاس درس در مناطق محروم برای توسعه زیرساخت‌های فیزیکی آموزش، راه‌اندازی کارگاه‌های مهارت‌آموزشی، مرکز رشد و پارک علم و فناوری و... از جمله دستاوردهای مصداقی و عینی سازمان منطقه آزاد چابهار در ورود نیروی جوان به عرصه کار و فعالیت است.

و اما گام سوم در رهنمود مقام معظم رهبری «احیای ظرفیت‌های فراوان کشور» عنوان شده است. محوری که تحقق آن نه تنها چابهار و استان سیستان و بلوچستان که شرق کشور از مزیت‌های پرشمار اقتصادی، تردد تجاری و گردش مالی آن بهره‌مند شده و به واقع در مسیر توسعه قرار می‌گیرد. در سند توسعه محور شرق به صراحت عنوان شده که در چابهار منطقه آزاد راه‌اندازی شود.

همان سند مهم‌ترین کارکرد توسعه شرق کشور را تجارت و بازرگانی مشخص کرده و نقشی که برای چابهار متصور شده است، در واقع موتور یا محرکی است که توسعه را به شرق کشور پمپاژ کند. این سند از برنامه دوم توسعه در جریان بوده است؛ اما هیچگاه شکل اجرایی به خود نگرفت، چراکه بسترهای آن مهیا نبود.

تا اینکه طی سال‌های گذشته زیرساخت‌های آن تا اندازه‌ای شکل گرفت و به عنوان نمونه فاز اول بندر شهید بهشتی در چابهار به بهره‌برداری رسید، خط آهن مهیا شد و به نوعی کریدور جنوب به شمال بیشتر از همیشه به شکلی که در سند توسعه شرق کشور به آن اشاره شده، نزدیک شد. لیک توسعه مجموعه‌ای از فرآیندهای به هم پیوسته است که کم‌توجهی به هر بعد از این مجموعه، توسعه را غیرممکن یا دشوار خواهد کرد.

از جمله تغییراتی که برای فرآیند توسعه‌یافتگی لازم دانسته می‌شود تغییر در طرز تلقی، نگرش و رفتار عمومی جامعه، متناسب با فرآیند و اهداف توسعه است. آری؛ لازمه تحقق اهداف توسعه، تغییر رفتار و عاداتی است که مانع یا در راستای اهداف توسعه نیست، بلکه جایگزین و نهادینه شدن رسم و رفتاری مناسب برای توسعه است. این تغییر در ابعاد ملی، همان رویکردی که چابهار، را تبدیل به کریدور جنوب به شمال می‌کند.

بهره‌گیری از این ظرفیت‌ها علاوه بر حرکت بر مدار اقتصاد مقاومتی و رفع نیازهای داخل، امکان رقابت بین‌المللی از طریق ایران را به‌گونه‌ای فراهم می‌کند که کمتر اقتصادی توان نادیده گرفتن آن را دارد.

توسعه ظرفیت‌های چابهار، چنان مزیت‌های رقابتی این نقطه استراتژیک از ایران را برجسته می‌کند که کشورهای همسایه چاره جز بهره گرفتن از این ظرفیت‌ها ندارند و درگیر شدن روزافزون منافع همسایگان در استفاده از ظرفیت‌های تجاری و ترانزیتی چابهار، کشور را در مسیر کم‌اثر شدن تحریم‌ها قرار خواهد داد.

همانگونه که توافقنامه چابهار بین افغانستان، ایران، هند توانست چابهار را از تحریم‌ها (اگرچه صرفاً برای توسعه افغانستان) خارج کند. حضور مناطق آزاد در مرزهای غربی، شمالی، جنوبی فرصت مناسبی برای عرضه توانمندی‌ها و ظرفیت‌های بزرگ ایران در نقشه تجارت جهانی است؛ فرصتی عظیم با کارکردی دوگانه: کم‌توجهی به آن دشواری‌های تحریم را دوچندان می‌کند و شکوفایی ظرفیت‌های آن، کم‌اثر شدن تحریم‌ها را در پی خواهد داشت.

